

Symboly islámu v evropském veřejném prostoru

Analýza sekulárních legislativních pohledů

Ismá'íl al-Morawi

www.e-islam.cz 2015

Odborný poradce: JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D.

Islámsko-naučná konzultace: Alí Větrovec

Obsah

Úvod.....	4
1. Problematika vymezení symbolů islámu.....	5
1.1 Co je to náboženský symbol?.....	5
1.2 Jaké symboly jsou spojovány s islámem?.....	6
1.2.1. Zahalování.....	6
1.2.2. Minaret.....	7
1.2.3. Další symboly.....	8
2. Symboly islámu a právo.....	10
2.1 Právní úprava.....	10
2.1.1. Evropská úroveň.....	10
2.1.2. Česká republika.....	10
2.1.3. Německo.....	11
2.1.4. Švýcarsko.....	12
2.1.5. Francie.....	12
2.1.6. Velká Británie.....	12
2.2. Významné případy.....	12
2.2.1. Německá učitelka, muslimský šátek a ústavní soud.....	13
2.2.2. Dahlab proti Švýcarsku.....	14
2.2.3. S.A.S. proti Francii.....	15
Závěr.....	17
Zdroje.....	17
Použitá literatura.....	18
Elektronické zdroje.....	18
Předpisy.....	19
Judikatura.....	20
Náboženské zdroje.....	20

Resumé

Tato práce se věnuje problematice symbolů islámu a jejich projevů ve veřejném prostoru z hlediska práva. V první části se zabývá klasifikací a popisem jednotlivých symbolů. Ve druhé pak popisuje platnou právní úpravu v několika evropských zemích a následně uvádí tři konkrétní případy, kdy došlo k soudnímu přezkumu práv souvisejících s veřejným nošením dotčených symbolů.

Úvod

Islám se v posledních letech stále častěji dostává do popředí zájmu západních médií. Veřejnost si sice pochopitelně byla vědoma existence třetího monoteistického náboženství a jeho početných věřících, znalosti o něm však často zůstávaly na poměrně zjednodušené úrovni. Ať už šlo o romantické představy pramenící z Pohádek tisíce a jedné noci nebo reminiscence z hodin dějepisu a kusé znalosti o křížových výpravách, měly ke skutečnému obrazu islámu jako dynamického a ve svých projevech mnohotvárného náboženství velmi daleko.

V souvislosti s činy extrémistů prohlašujících se za muslimy a zvýšenou imigrací z muslimských zemí se však situace mění – lidé jsou více než předtím konfrontováni s něčím, co na první pohled působí cize a nekompatibilně se západní kulturou. Až snaha informovat se o islámu, muslimech a dějinách jejich států, spolu s odmítnutím černobílého vidění světa umožňuje islám spatřovat nejen jako náboženství, ale i jako společenský fenomén, jež s sebou kromě rozdílů nese i nečekané styčné plochy. Vystupují také pravé příčiny problémů, které by se bez překlenutí této bariéry tak nabízelo připsat náboženství samému.

Jedním z témat, která se objevují ve veřejné diskuzi, je problematika existence symbolů islámu ve veřejném prostoru¹. V konfrontaci s

¹ *Veřejný prostor ve své obecné definici zahrnuje všechna místa, jež jsou otevřená a přístupná všem členům společnosti. Podle mnohých sociálních teoretiků je již svou povahou a podstatou neodlučně spojen s demokratickým společenským uspořádáním, jeho význam za zcela zásadní pro fungující demokratické společnosti.* SOUKALOVÁ, Petra. Městský veřejný prostor a jeho komodifikace [online]. 2012 [cit. 2015-05-23]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Slavomíra Ferenčuhová. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/363870/fss_b/>.

nimi vyvstávají otázky o podobu sekularizace evropských států, šíří projevů náboženského vyznání a pojetí veřejného pořádku a důstojnosti.

V této práci se nejdříve pokusím vymezit, které symboly jsou s islámem spojovány a proč, a dále se zaměřím na právní rovinu problematiky včetně některých významných případů.

1. Problematika vymezení symbolů islámu

Prvním problémem, na který jsem při zpracování této práce narazil, byla základní otázka – které symboly vybrat? Lze všechny symboly s islámem spojované považovat za islámské, popřípadě – lze každý aspekt islámu působící navenek označit za symbol?

Pátrání po jejich podstatě by mohlo přinést lepší přístup nejen v prostých mezilidských vztazích, ale i při aplikaci práva nebo normotvorbě, které by tak měly možnost vyvarovat se zásahů, jež by jejich adresáti mohli považovat za necitlivé a narušující náboženskou integritu.

1.1 Co je to náboženský symbol?

Náboženskými symboly se zabýval francouzský filosof René Alleau. Zkoumáním etymologie slova symbol objevil, že se jazykovým vývojem smísily dva původní významy. Ve svém díle² tedy rozlišuje *symboly* jako znaky, které samotná církev³ pokládá za posvátné. Pro znaky, jimiž se vytváří vzájemné pouto mezi lidmi navzájem nebo

2 ALLEAU, René. O povaze symbolů: úvod do obecné symboliky. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2008, 79 s. ISBN 978-80-86702-34-6.

mezi lidmi a ideami, používá slovo *syntéma*. Uvádí, že *jde o pouto mezi tím, co pro nás nic neznamena, a tím, co něco znamenat může*.⁴

1.2 Jaké symboly jsou spojovány s islámem?

Vyhledáme-li v Koránu a sunně⁵ – primárních pramenech islámské věrouky – výskyt slova symbol a jeho arabských ekvivalentů, objevíme, že hadísy výslovně označují za symboly⁶ dva vrcholky v Mekce – Safá a Marwá,⁷ Korán pak o žádném dalším symbolu⁸ v našem chápání tohoto slova nemluví.

Z vnějšího pohledu však vystupuje symbolů více – pohledem Alleauovým mají následující zřejmě i *syntematickou* povahu, tedy kromě jisté míry posvátna mají i kulturní podstatu a slouží k vnější identifikaci věřících mezi sebou navzájem, ale také směrem k ostatním.

Dále uvádím ty, které považuji za nejvýraznější.

1.2.1. Zahalování

3 Ve významu "náboženská společnost", existují náboženství, která žádnou církevní strukturu nemají, a islám je jedním z nich. Dále z hlediska chápání věřících muslimů je symbolem islámu primárně něco, co jako symbol označí Bůh v Koránu nebo Posel Boží v Sunně.

4 Tamtéž, str. 17

5 Sbíрка výroků a činů proroka Mohammeda.

6 Arabsky رمز *remzun*. V koránském textu jsou užívány pojmy سيماء *símá'un* s konotací znamení (viz Korán, 47:29) či صبغة *sibghatun* s konotací punc, označení, pomazání (viz Korán, 2:138).

7 Sbíрка hadísů *Sunen* imáma an-Nesá'ího. Kniha Hadždže, kap. 168, svazek 3, hadís č. 2973.

8 O těchto dvou pahorcích hovoří i koránský verš 2:158. Pro slovo *symboly* je zde užito výrazu شعائر *še'áirun*.

Fenomén zahalování je pravděpodobně nejdiskutovanějším symbolem spojovaným s islámem. Tato povinnost plyne z koránského příkazu ve verši (ve významu) - *A nechť spustí závoje své na ňadra svá*⁹ a verši (ve významu): *Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje!*¹⁰ Není však pro monoteistická náboženství ojedinělá¹¹ a objevuje se například i mezi Indkami.¹² Na samotné nutnosti zahalování se shodnou muslimové napříč světem, liší se však v realizaci. Proto kupříkladu v Evropě spatřujeme muslimky nosící *hidžáb*, který zakrývá jen vlasy, krk a výstřih, zatímco v Afghánistánu se lze běžně setkat s *burkou*, která zakrývá i obličej.

Sekularizovaní Evropané mají tendenci tento příkaz vnímat jako něco, co je v rozporu se svobodou a důstojností ženy. *"Není nutné být „rovnostář či feministka“, abychom viděli, že zahalování obličejů žen jde proti rovnosti. Jak by oblečení, které je tak omezující a nosí je jen ženy, nebylo projevem diskriminace? Vždyť rovnost pohlaví je základním principem."*¹³

9 Korán, 24:31. Viz VÝNOS OHLEDNĚ ODÍVÁNÍ ŽEN. *E-islám* [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: <http://www.e-islam.cz/content/v%C3%BDnos-ohledn%C4%9B-od%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD-%C5%BEen>

10 Viz Korán, 33:59.

11 Srov. Korintským 11:13 - *"Posudte sami: je vhodné, aby se žena modlila k Bohu nezahalená?"* Srov. *Jewish Discourses on Veiling* [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: <http://veil.unc.edu/religions/judaism/>

12 Srov. *Veiling and the Seclusion of Women* [online]. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/india/84.htm>

13 LÉVY, Pierre. Důstojnost, laickost, bratrství. *France.cz* [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: <http://www.france.cz/Dustojnost-laickost-bratrstvi>

Americká kulturní antropoložka Lejla Abú Lughod se zahalováním a především rozporem mezi jednotlivými pohledy zabývala například ve svém článku nazvaném *Potřebují muslimky skutečně zachraňovat?*¹⁴ Popisuje, že po 11. září 2001 vznikl trend vykreslovat ženy nosící burky jako antitezi svobodných a emancipovaných žen Západu a ztotožňovat boj za jejich práva s bojem proti terorismu. Všimá si však, že ani po osvobození od Talibánu se ženy nechtějí vzdát svých burek – je to pro ně symbol počestnosti, nikoliv útlaku. Svá práva chtějí spíše realizovat ne po západním, ale po iránském vzoru.

1.2.2. Minaret

Minaret je věžovitá stavba náležející k mešitě, z níž *muezzin* svolává k modlitbě. Nejedná se o náboženskou nutnost, ale spíše o napodobení praxe z doby proroka Mohammeda, kdy se k modlitbě svolávalo ze střechy nejvyšší budovy. Dnes se však používá spíše svolávání pomocí reproduktorů, takže věže slouží jen k dekorativním a *syntematickým* účelům.

Minarety se staly tématem celospolečenské diskuze ve Švýcarsku v roce 2009, kdy proběhlo (úspěšné) referendum o jejich zákazu. Odpůrci minaretů argumentovali, že jsou ve skutečnosti symbolem dominance islámu z doby, kdy bylo třeba demonstrovat převahu nad křesťanstvím.¹⁵ Citovali starou tureckou báseň recitovanou tureckým

14 ABU-LUGHOD, Lila. Do Muslim Women Really Need Saving?: Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others. *American Anthropologist* [online]. 2002, (3) [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://org.uib.no/smi/seminars/Pensum/Abu-Lughod.pdf>

15 KHAN, M. A. *Minarets: The 'Bayonets of Islam'?* [online]. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://www.islam-watch.org/home/65-khan/272-minarets-bayonets-of-islam.html>

politikem Recepa T. Erdogana, za niž byl vězněn:¹⁶ *Mešity jsou naše kasárna, dómy naše helmy, minarety naše bajonety a věřící naše vojska.*

Odpůrci zákazu však tento význam popírají – *syntematickou* povahu spatřují naopak v zákazu samém. Domnívají se, že jde o signál vyslaný směrem k muslimské komunitě, který plyne ze strachu z neznámého. Jean Quatremer k tomuto napsal:¹⁷ *Není to poprvé, kdy přímá demokracie prokázala svou extrémní nebezpečnost. Tím, že umožňují projevit strach z druhých, odmítnutí rozumu a preferenci krátkodobých zájmů, jsou referenda v rukou demagogů všech barev nebezpečnými zbraněmi. Jde tak lépe pochopit, proč je některé demokratické země jednoduše zakázaly.*

1.2.3. Další symboly

S minarety souvisí i samotné svolání modlitby – *azán*. To slouží k informování věřících o nástupu času každé z pěti povinných denních modliteb a používání tohoto svolávání je zakotveno v sunně. Azán tedy vykonává podobnou funkci jako například kostelní zvony.

¹⁶ Turkey's charismatic pro-Islamic leader. <i>BBC NEWS</i> [online]. 2002 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2270642.stm>

¹⁷ *Tout simplement parce qu'une nouvelle fois la démocratie directe fait la preuve de son extrême dangerosité. En laissant s'exprimer la peur de l'autre, le refus de la rationalité, l'intérêt immédiat, le référendum est décidément un instrument dangereux aux mains des démagogues de tous poils. On comprend mieux pourquoi plusieurs pays démocratiques l'ont tout simplement interdit.* QUATREMER, Jean. Les minarets suisses se fracassent sur la démocratie directe. *Libération.fr* [online]. 2009 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://bruxelles.blogs.liberation.fr/2009/11/29/les-minarets-suisses-se-fracassent-sur-la-democratie-directe/>

Věřícímu, který vykoná *azán*, náleží z teologického hlediska za tento skutek odměna.

V roce 2004 se v americkém městě Hamtrack o *azán* vedl spor, jež popisuje¹⁸ spisovatel Isaac Weiner, který se zabývá zvukovými projevy náboženství. Obyvatelé nakonec hlasovali pro svolávání, protože je považovali za symbol mezináboženského porozumění. V jiných městech se však *azán* setkal spíše se zákazy. Za problematické bylo považováno hlavně svolávání k ranní modlitbě *fadžr*, jejíž čas je od úsvitu do východu slunce, a používání hlasitých reproduktorů.¹⁹

Za další symboly islámu může být považována například vlajka nebo plnovous.

Zatímco žádná oficiální vlajka neexistuje, v hadísech je zmiňováno, že vlajka proroka Mohammeda byla černá s bílou standartou.²⁰ S užíváním se však nepojí žádná náboženská povinnost.

Plnovous naopak s náboženskou povinností určitým způsobem souvisí²¹, a nemá tak jen *systematický* význam. Slouží totiž k zachování přirozené podoby muže. S úpravou vousů souvisí pravidla plynoucí ze sunny.

Symbolů bychom však mohli najít i více – například kterýkoliv z pilířů islámu (neboť ty mají bezpochyby především *symbolickou* povahu),

18 Isaac Weiner on “Religion Out Loud” (Book Q & A). *Islamiccommentary.org* [online]. 2014 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://islamiccommentary.org/2014/04/isaac-weiner-on-religion-out-loud-book-q-a/>

19 Viz např. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-504373/Mosques-plan-broadcast-prayer-loudspeaker-create-Muslim-ghetto.html>

20 Sbíрка hadísů *Sunen* imáma Ibn Mádži, svazek 4, kniha 23, hadís 2818.

21 What Islam says About the Beard. *Islam.tc* [online]. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://www.islam.tc/beard/beard.html>

tedy pouť do Mekky²², vyznání víry²³, almužnu²⁴, půst²⁵ nebo samotnou modlitbu,²⁶ nebo naopak znaky jako půlměsíc²⁷ (které mají naopak především *syntematickou* povahu).

2. Symboly islámu a právo

2.1 Právní úprava

Úprava projevů náboženského vyznání je v Evropě regulována na evropské (mezinárodní) a státní úrovni.

2.1.1. Evropská úroveň

První zmíněná podoba regulace je dána především Evropskou úmluvou o lidských právech, která byla ratifikována všemi státy Rady Evropy. Náboženská svoboda je upravena²⁸ v čl. 9. Kromě

22 Hadždž, povinná jednou za život

23 Šaháda, pronesení slov "Ašhadu Lá iláha illálláhi wa Muhammadun rasúlulláhi" resp. "Vyznávám, že není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží"

24 Zakát, může vybírat stát nebo ji chudým rozdělují sám muslim. "Věřte v Boha a posla Jeho a rozdávejte z toho, v čem učinil vás posledními vlastníky! Těm z vás, kdož uvěřili a almužnu rozdávali, je určena odměna vysoká."

25 Saum, během Ramadánu od první do čtvrté modlitby.

26 Salát, pětkrát denně.

27 Používání půlměsíce jako symbolu se totiž nikterak neopírá o relevantní zdroje islámského práva. Jde až o pozdější přejatou praxi. Nicméně motiv půlměsíce a hvězdy se vžil zejména ve vexikologických projevech muslimských národů a stal se pro ně typickým. Doložitelné a jednoznačné historické zdůvodnění tohoto jevu neexistuje.

práva na svobodu vyznání (*forum internum*), je v prvním odstavci upravena také svoboda projevů (*forum externum*). Ve druhém odstavci pak lze najít výhradu zákona. Podmínky, jež Úmluva uvádí za nezbytné pro zákonnou úpravu, jsou zájem veřejné bezpečnosti, ochrana veřejného pořádku, zdraví a morálky nebo ochrana práv a svobod jiných.

Úpravu obsahuje také Lisabonská smlouva nebo Listina základních práv Evropské unie.

2.1.2. Česká republika

V České republice je svoboda vyznání a jeho projevů garantována Listinou základních práv a svobod v článcích 15 a 16.

Ve čtvrtém odstavci článku 16 však stojí²⁹, že "*výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.*" Podstatný je také čl. 2 Listiny, dle kterého se stát nesmí vázat na žádnou ideologii nebo náboženství.

V jednoduchém právu pak není žádný zákon, který by zásadním způsobem³⁰ upravoval užívání určitého typu symbolu. Omezení

28 *Evropská úmluva o lidských právech*. 2015, Dostupné také z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

29 *Listina základních práv a svobod*. 2015. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

30 Odhlédneme-li například od pravidel pro focení na řidičský průkaz, která zakazují mít na fotografii zahalenou tvář. Nejedná se však o normu, jež by si kladla za účel omezit symbol islámu, ani jí tento cíl dle mého názoru nelze přisoudit jako skrytý. Islámské právo těm ženám, které si tvář zahalují, umožňuje bez jakékoli teologické či vezdejší sankce tvář v případě zákonné nutnosti odhalit.

neobsahuje ani zákon o náboženských církvích a společnostech (3/2002 Sb.) – stanovuje jen pravidla pro praktickou funkci dotčených subjektů.

Neznamená to však, že na dané téma vůbec neproběhla veřejná diskuze. Významné byly případy žákyň zdravotnické školy,³¹ které odmítly sundat šátek, a učitelky školy mateřské, která v šátku vyučovala.³² Žádný z těchto případů se však zatím nepromítl do právního řádu, ani nebyl posuzován soudy.

2.1.3. Německo

V Německu je dle Základního zákona také zaručena náboženská svoboda a žádný omezující zákon zatím platný není. Spolkový ústavní soud ve své judikatuře ale možnost budoucí zákonné úpravy připouští.³³

Situace však není shodná s jinými evropskými státy.

2.1.4. Švýcarsko

Zákaz stavby minaretů ve Švýcarsku z roku 2009 byl zmíněn již v první části této práce. Úprava je vtělena přímo do Ústavy, a to do

31 K tomu např. http://zpravy.idnes.cz/sabatova-se-zastala-muslimek-kterym-skola-zakazala-nosit-hidzab-p8s-/domaci.aspx?c=A140826_163234_domaci_cen

32 K tomu např. http://zpravy.idnes.cz/ucitelka-ve-skolce-je-muslimka-der/domaci.aspx?c=A130326_093259_budejovice-zpravy_khr

33 BOBEK, Michal. Náboženské symboly ve veřejném prostoru. Právní fórum. 2005, (5).

ustanovení článku 72, který ve svém třetím odstavci stanoví³⁴, že "stavba minaretů je zakázána".

2.1.5. Francie

Ve Francii pak platí zákon zakazující zahalování tváře ve veřejném prostoru.³⁵ Zákaz se tak nevztahuje na hidžáb nebo čádor. Ve francouzské Ústavě páté republiky je také zakotvený (pro náboženské symboly podstatný) požadavek laicismu³⁶.

2.1.6. Velká Británie

Ve Velké Británii požadavek laicismu (sekularismu³⁷) zakotven není. Bylo by nicméně složité jej prosazovat v situaci, kdy je anglikánství státním náboženstvím³⁸.

2.2. Významné případy

34 *Federální ústava Švýcarska*. 2014. Dostupné také z: <https://www.admin.ch/ch/e/rs/1/101.en.pdf>

35 Nul ne peut, dans l'espace public, porter une tenue destinée à dissimuler son visage. *Loi interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public*. 2010. Dostupné také z <http://www.assemblee-nationale.fr/13/ta/ta0524.asp>

36 La France est une République indivisible, **laïque**, démocratique et sociale.

37 Laický ve významu "ne teokratický", nikoliv "náležející laikům", proto má blíže ke slovu sekulární.

38 BOBEK, Michal. Náboženské symboly ve veřejném prostoru. *Právní fórum*. 2005, (5).

Právní úprava náboženské svobody se v posledních letech v evropském prostoru dostala pod soudní přezkum ze strany Evropského soudu pro lidská práva a soudů jednotlivých zemí.

2.2.1. Německá učitelka, muslimský šátek a ústavní soud

V roce 2003 se ke Spolkovému ústavnímu soudu dostal případ³⁹ učitelky, která odmítala přestat nosit muslimský šátek. Dal stěžovatelce zapravdu a kromě možnosti budoucí zákonné úpravy, o níž již byla řeč, popsal také postup, jímž posuzuje náboženský symbol. Za podstatný rys považuje vnímání konkrétního objektu (zde šátku) okolím. Závisí tedy i na ostatním chování jednotlivce, zda bude daný symbol považován za znak fundamentalismu (resp. vymezení se proti hodnotám západu včetně emancipace ženy) nebo za projev svobody vyznání.⁴⁰

Dle mého názoru však tato distinkce není příliš šťastná. Nemyslím si totiž, že fundamentalismus musí být nutně v rozporu s veřejným pořádkem (a to ani u státního zaměstnance). Skutečně dochází k tomu, že se pachatelé protiprávních činů obvykle hlásí k fundamentální podobě náboženství, ale samotné zásadové setrvávání na původních ideových nebo věroučných základech (čili fundamentalismus) člověka nemusí vést k činům, které by měly ohrožovat společnost. Není snad i v západní společnosti mnoho lidí, kteří se odchyľují od sociálních norem a žijí způsobem, který se ostatním zdá nepochopitelný? V jejich případě se rozlišuje snáze, kdy se jedná jen o vybočení z řady (nebo podle někoho podivínství) a kdy naopak jde o nebezpečné názory, které hrozí zhmotněním se v protiprávní činy.

39 2 BvR 1436/02

40 BOBEK, Michal. Náboženské symboly ve veřejném prostoru. *Právní fórum*. 2005, (5).

Domnívám se, že posuzování toho, zda někdo zastává fundamentální postoje či protizápadní hodnoty nejen není relevantní pro posouzení omezení projevů víry, ale také nepřísluší soudu jako instituci. Nicméně si uvědomuji, že je složité v takových případech zjišťovat, kde tato pomyslná hranice (mezi právně relevantní a irelevantní skutečností) přesně stojí. Proto si nemyslím, že je dané odůvodnění špatné, jen je potřeba s ním nakládat odpovídajícím způsobem a vnímat posuzované skutečnosti v širším kontextu.

Soud uvádí dva poznatky, které mě zaujaly.

Zprvé jde o výpověď odborníků na vývojovou psychologii, kteří uvedli, že neexistuje důkaz, že by nošení šátku učitelkou mělo jakýkoliv vliv na žáky.

Druhým poznatkem byl přístup soudu k průzkumu mezi žákyněmi. Výsledky uvádí v odst. 52. Pídí se zde po důvodech nošení šátku samotnými studentkami a zjišťuje, že jim jde o zachování kulturní identity v časech diaspory. Uvádí⁴¹, že "ačkoliv nelze vyvozovat závěry pro všechny německé muslimky, ukazuje se, že interpretaci zahalování nelze redukovat jen na symboliku útlaku žen."

2.2.2. Dahlab proti Švýcarsku

Případ Dahlab je podobný případu předchozímu. Liší se však nejen v instituci – tentokrát k přezkumu přistoupil Evropský soud pro lidská práva – ale i v argumentaci.

⁴¹ Celá citace: "*It is not possible to make any statements that are representative of all Muslim women living in Germany on the basis of the interviews conducted and evaluated by the expert witness, but the results of the research show that in view of the variety of motive, the interpretation of the headscarf may not be reduced to a symbol of the social repression of women.*"

Soud zde vyvažuje status positivus (tj. právo na projev víry) se statutem negativus (tj. právo nebýt vystavován projevům víry) a dochází k závěru, že by v případě žáků k ovlivnění dojít mohlo, a šátek je tedy nemístný.

V odůvodnění mě opět zaujala nepříliš šťastná formulace ohledně významu zahalování.⁴² Soud zde uvádí, že *zahalování plyne z koránského příkazu, který jen těžko odpovídá principům genderové rovnosti, a proto se jeví jako složité nošení šátku vnímat v souladu s poselstvím o toleranci a především rovnosti, které mají učitelé předávat svým žákům.*

Dle mého názoru studenty o toleranci a rovnosti učí naopak konfrontace s muslimským šátkem a nemyslím si, že je na místě za každou cenu vymáhat naši představu formální rovnosti.

2.2.3. S.A.S. proti Francii

Poslední případ souvisí se zmiňovaným francouzským zákonem o zakrývání tváře. U Evropského soudu pro lidská práva se proti němu ohradila francouzská občanka.

Argumentovala tím, že své tělo zahaluje ze svobodného přesvědčení, kvůli své víře a kultuře. Tvrdila, že ačkoliv zákon na první pohled působí jako neutrální, materiálně dopadá především na

42 Celá citace: "(...)seeing that it appears to be imposed on women by a precept which is laid down in the Koran and which, as the Federal Court noted, is hard to square with the principle of gender equality. It therefore appears difficult to reconcile the wearing of an Islamic headscarf with the message of tolerance, respect for others and, above all, equality and non-discrimination that all teachers in a democratic society must convey to their pupils."

muslimky, které se chtějí zahalovat (tedy žít v souladu se svou vírou).

Francie naproti tomu namítla, že zákonem lze omezit svobodu vyznání, pokud je to kvůli ochraně veřejné bezpečnosti (což zde platí). Hlavní hodnoty, které dle zástupců Francie podporují jejich rozhodnutí, jsou genderová rovnost, respekt k důstojnosti osob a možnost státu stanovit minimální podmínky života v dané společnosti (tzv. *vivre ensemble*).⁴³

ESLP dal v tomto případě zapravdu Francii a podpořil trend, že stát může nastavovat podmínky života ve společnosti se širší diskrecí. Vypořádával se však i se zbývajícími hodnotovými argumenty Francie. K důstojnosti uvedl⁴⁴, že argumentace lidskou důstojností nemůže obhájit blanketový zákaz zahalování. I přesto že může být považováno za zvláštní, stále se jedná o projev kulturní identity, která přispívá k pluralismu, jež je demokracii vlastní. Všimá si různých pohledů na počestnost odkrývání lidského těla a popírá také, že by měl důkazy, že by nositelé oděvů halících tvář měli za cíl

43 Shrnutí viz na webu veřejného ochránce práv <http://www.ochrance.cz/diskriminace/aktuality-z-diskriminace/aktuality-z-diskriminace-2014/zakaz-zahalovani-tvare-na-verejnosti-neni-porusenim-evropske-umluvy/>

44 Celá citace: "*Court takes the view that, however essential it may be, respect for human dignity cannot legitimately justify a blanket ban on the wearing of the full-face veil in public places. The Court is aware that the clothing in question is perceived as strange by many of those who observe it. It would point out, however, that it is the expression of a cultural identity which contributes to the pluralism that is inherent in democracy. It notes in this connection the variability of the notions of virtuousness and decency that are applied to the uncovering of the human body. Moreover, it does not have any evidence capable of leading it to consider that women who wear the full-face veil seek to express a form of contempt against those they encounter or otherwise to offend against the dignity of others.*"

popírat důstojnost ostatních. K rovnosti uvádí,⁴⁵ že nelze vynucovat genderovou rovnost u praxe, která je bráněna samotnými ženami v kontextu výkonu jejich chráněných práv.

S argumentací ESLP v tomto případě do značné míry souhlasím a ztotožňuji se s jeho pohledem na problematiku lidské důstojnosti. Mám také za to, že státy opravdu mohou nastavit určité "minimální podmínky života", pokud ty budou konzistentní (tj. formálně spravedlivé) a budou aspoň z velké části rozumně aplikovat vyvažování dotčených práv a svobod (tj. budou spravedlivé i materiálně). Nemyslím si, že je francouzský zákaz burek a nikábů správný, ale souhlasím, že je v pravomoci každého státu, aby tuto problematiku posoudil. Demokracie dnes mají své (fungující) "hraniční orgány", které jsou schopny dané případy analyzovat a není možné jejich roli suplovat na evropské úrovni, pokud se nejedná o flagrantní pochybení. Opačný postup by mohl mít za následek delegitimizaci státních orgánů v očích veřejnosti, což by mohlo mít potenciálně horší dopady než několik diskutabilních případů.

Závěr

Na začátku práce jsem si vytyčil záměr alespoň nastínit podstatu problematiky symbolů islámu. Ukazuje se, že není jednoduché ji bez širokých znalostí věrouky a jednotlivých kulturních tradic chápat. V moderním, kosmopolitním světě však stále častěji dochází ke

45 Celá citace: "*The Court takes the view, however, that a State Party cannot invoke gender equality in order to ban a practice that is defended by women – such as the applicant – in the context of the exercise of the rights enshrined in those provisions, unless it were to be understood that individuals could be protected on that basis from the exercise of their own fundamental rights and freedoms*"

kontaktu s nimi. Není nutné s tím souhlasit, ale jedná se zkrátka o sociální fakt, s nímž je nutné se vyrovnat.

Ve druhé části práce jsem se snažil nastínit právní rozměr existence symbolů islámu ve veřejném prostoru. Domnívám se, že z uvedených příkladů je patrné, že nelze přestat aspirovat na zdokonalování metodiky posuzování těchto případů. Nedostatečné chápání toho, co je pro samotné věřící podstatné a odpovídající samotným základům jejich identity, může mít za následek právní posouzení, nesprávné již ve svých kořenech.

Zdroje

Použitá literatura

ABU-LUGHOD, Lila. Do Muslim Women Really Need Saving?: Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others. *American Anthropologist* [online]. 2002, (3) [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://org.uib.no/smi/seminars/Pensum/Abu-Lughod.pdf>

ALLEAU, René. O povaze symbolů: úvod do obecné symboliky. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2008, 79 s. ISBN 978-80-86702-34-6.

BARTOŇ, Daniel. Svoboda náboženského vyznání v kontextu evropského a mezinárodního práva. V Praze: Univerzita Karlova, 2012, x, 183 s.

BOBEK, Michal. Náboženské symboly ve veřejném prostoru. *Právní fórum*. 2005, (5).

SOUKALOVÁ, Petra. Městský veřejný prostor a jeho komodifikace [online]. 2012 [cit. 2015-05-23]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Slavomíra Ferenčuhová. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/363870/fss_b/.

Elektronické zdroje

Isaac Weiner on "Religion Out Loud" (Book Q & A). *Islamiccommentary.org* [online]. 2014 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://islamiccommentary.org/2014/04/isaac-weiner-on-religion-out-loud-book-q-a/>

Jewish Discourses on Veiling [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: <http://veil.unc.edu/religions/judaism/>

KHAN, M. A. *Minarets: The 'Bayonets of Islam'?* [online]. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://www.islam-watch.org/home/65-khan/272-minarets-bayonets-of-islam.html>

LÉVY, Pierre. Důstojnost, laickost, bratrství. *France.cz* [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: <http://www.france.cz/Dustojnost-laickost-bratrstvi>

QUATREMER, Jean. Les minarets suisses se fracassent sur la démocratie directe. *Libération.fr* [online]. 2009 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://bruxelles.blogs.liberation.fr/2009/11/29/les-minarets-suisses-se-fracassent-sur-la-democratie-directe/>

Turkey's charismatic pro-Islamic leader. <i>BBC NEWS</i> [online]. 2002 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2270642.stm>

Veiling and the Seclusion of Women [online]. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/india/84.htm>

VÝNOS OHLEDNĚ ODÍVÁNÍ ŽEN. *E-islám* [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: <http://www.e-islam.cz/content/v%C3%BDnos-ohledn%C4%9B-od%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD-%C5%BEen>

What Islam says About the Beard. *Islam.tc* [online]. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://www.islam.tc/beard/beard.html>

Zákaz zahalování tváře na veřejnosti není porušením Evropské úmluvy. *Ochrance.cz* [online]. 2014 [cit. 2015-05-23]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/diskriminace/aktuality-z-diskriminace/aktuality-z-diskriminace-2014/zakaz-zahalovani-tvare-na-verejnosti-neni-porusenim-evropske-umluvy/>

Předpisy

Evropská úmluva o lidských právech

Francouzská ústava

Listina základních práv a svobod

Loi interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public

Švýcarská federální ústava

Judikatura

ESLP: Dahlab proti Švýcarsku

ESLP: S.A.S. proti Francii

Spolkový ústavní soud: 2 BvR 1436/02

Náboženské zdroje

Korán. překlad Ivan Hrbek, v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2000, 797 s., [4] s. příl. ISBN 80-200-0246-4.

Nový zákon. Čtvrté vydání. Praha: Jan Laichter, 1946, XII, 422, [II] s.

Sbírka hadísů Sunen imáma Ibn Mádži.

Sbírka hadísů Sunen imáma an-Nesá'ího.